

Kokain® Životopis.

Natalie Naishová a Jeremy Scott

E D I C E

'MUCHOMŮRKY BÍLÉ'
VOLVOX GLOBATOR

9 788072 076901

NATALIA NAISHOVÁ, JEREMY SCOTT

KOKAIN

Životopis

KOKAIN - ŽIVOTOPIS

NATALIA NAISHOVÁ, JEREMY SCOTT

© Natalia Naishová, Jeremy Scott
Translation © Michal Smolka

ISBN 978-80-7207-977-3 pdf

Z anglického originálu Coke – The Biography
vydaného nakladatelstvím The Robson Press v Londýně
roku 2013

přeložil Michal Smolka

Jazyková redakce Marta Boušková

Obálka a design Vojta, Second Vision Design

Sazba PureHTML.cz

Vydalo nakladatelství a vydavatelství

VOLVOX GLOBATOR

Štítného 16, 130 00 Praha 3 – Žižkov

www.volvox.cz

jako 5. publikaci edice Muchomůrky bílé

celkově jako svou 1025. publikaci

Vytiskl Finidr, s.r.o., Český Těšín

Vydání první

Praha 2014

Adresa knihkupectví VOLVOX GLOBATOR

Štítného 16, 130 00 Praha 3 – Žižkov

Ten slunný dům! V těch slujích led!
Měl by je zřít, kdo slyšel hlas,
a měly by křičet? Spas se! Spas!
Má v očích děs, zježený vlas!
Trojí kruh tam opiš hned
a v zbožné hrůze hlavu skloň,
vždyť mléko v ráji pil už on
a božskou ambrózii jed.

Kublajchán, Samuel Taylor Coleridge, 1797
(*přeložil Zdeněk Hron*)

Úvod

Hans Rausing (1963 –)

Toho odpoledne se Hans Rausing zvedl z postele pouze proto, aby sehnal nějakou hotovost. On a jeho žena v tom pořádně jeli již od předešlé noci, zvláště Eva. Docházel jim fet.

Hans potřeboval dávku, aby se dal dohromady. Vzal dýmku, hlavičku překryl proděravěným alobalem, a vložil ji mezi rty. Pravou rukou nahmatal zapalovač a jeho plamen namířil na malé krystalky cracku, které se chvěly na stříbrném papíře. Zhluboka vdechl sladký kouř.

Během vteřiny se mu zvýšil tep, vyčistila hlava a on znovu pocítil náznak energie a záchvěv vůle. To mu dodalo síly podat dýmku Evě, složit nohy na podlahu a vstát. Cesta do koupelny vedla mezi použitými stříkačkami, spálenými zbytky alobalů a zakrvácenými kapesníky. Dvě místnosti, které obývali, se měsíce neuklízely a byt vypadal jako squat.

V ložnici byly po celé dny zavřená okna a zatažené závěsy a místnost čpěla jako nejhnusnější crackové doupě známým pachem nemytých těl, starého tabáku a špinavých prostěradel.

Toto crackové doupě mělo nepřípadnou adresu. Pětipatrový dům rodiny Rausingů se nacházel na Cadogan Place, měl hodnotu 70 milionů liber a rodinné jmění se odhadovalo na 4 miliardy liber. To byly velké peníze dokonce i v londýnské Belgravii, kterou obývají ruští oligarchové, arabští princové a mezinárodní smetánka. Mnozí z nich mohou budít podezření, ale všichni se počítají mezi globální superboháče.

Hans nechal dveře od koupelny dokořán a přešel k zrcadlu, aby se oholil. Jeho tvář pokrytá tmavým

strništěm byla stále vychrtlejší a mrtvolnější. Ani jeden z nich již nějakou dobu nejedl. Mohli zavolat na filipínský personál, který jim nechával jídlo na tácu na schodišti – sloužící měli zakázáno vycházet do druhého poschodí. Ale ani Hans ani Eva neměli na jídlo chuť.

Hans si namydlič tvář a roztřesenou rukou se začal holit. Byl soustředěný. Dávka, kterou vzal, nebude účinkovat déle než deset minut, dost na to, aby se umyl a oblékl. Dalších deset minut potřeboval na odchod z domu, výběr peněz z bankomatu na Sloane Square, vzdáleném 200 metrů, a návrat domů. Potom zavolá toho Muže...

Dokončil jednu stranu obličej, kterému byl už tak dlouho odepírán sluneční svit, že zpod nemytých zplihlých vlasů prosvítala sinalá bledost. Vypadal jako vandrák. Když přiložil holicí strojek na druhou tvář, zaslechl z místnosti za sebou zvuk pádu.

Uslyšel jsem, jak Eva sklouzla z postele. Šel jsem do ložnice a uviděl ji sedět na podlaze. Nakláněla se na stranu a její tvář ležela na polštáři. Slyšel jsem, jak vydechuje, a potom se úplně přestala hýbat. Viděl jsem ji živou pouze několik vteřin. Přistoupil jsem k ní, popadl ji a zkoušel zvednout. Pamatuji, že jsem křičel „Evo, Evo, Evo.“ Obrátil jsem ji k sobě a viděl, jak jí zhasínají oči. Přestala dýchat, než jsem se jí dotkl. Věděl jsem, že je mrtvá...

V ruce stále svírala dýmku na crack. Měsíce později bude Hans tvrdit, že si nepamatuje, co se dál dělo, ale „při zpětném pohledu myslím, že jsem nejednal racionálně. Nějakou chvíli jsem seděl vedle ní, potom jsem ji přikryl dekou a peřinou.“ Nemohl jí vytáhnout dýmku ze sevřených prstů, tak silně ji svírala. „Nemohl jsem se na ni podívat.

Nemohl jsem se smířit, že umírá, a necítil jsem se na to, abych se vyrovnal s tím, že je mrtvá...“

Na začátku toho roku odjela Eva na léčení do Kalifornie – poslední z jejích mnoha pokusů – a rychle se odhlásila, aby mohla přijet za ním domů. Byla pryč jen pár dní, ale on zoufale bojoval, aby se v její nepřítomnosti protloukl. Nebyli schopní komunikovat s jinými lidmi nebo mít k nim nějaký vztah a přerušili společenské vazby se světem – a že to byl docela privilegovaný svět. Okruh jejich známých zahrnoval prince z Walesu i Camillu. Hans a Eva byli ve své vzájemné závislosti osamoceni.

Musím ji ochránit, uvažoval Hans svým bláznivým pochroumaným mozkiem. Následující činnost chvíli trvala, a aby mohl pokračovat, potřeboval si několikrát potáhnout z dýmky. Šel k velkému prádelníku na odpočívadle u ložnice. Vyházel obsah spodní police a vytvořil pohodlný a útulný prostor. Zabalil její tělo do všech pokrývek, které našel, a vecpal ranec do police. Zamkl dveře. Čtvrtého dne si všiml zápachu unikajícího ze skříně. Našel deodorant a stříkal na balík, dokud nebyl celý prosáklý, potom dveře zase zavřel. V prádelníku bylo teplo a o tři dny později tu byl pach hniloby zas.

V kuchyni našel Hans osvěžovač vzduchu a lepicí pásku. Otevřel skříň a vytáhl ranec, zabalil ho do pytle na odpadky a ten zavázal provazem. Postupoval metodicky, promyšleně, hlemýždím tempem. Teď nekouřil crack, ale píchal si heroin, který otupil všudypřítomnou úzkost a strach.

Neforemný balík zatlačil zpět do skříně. Zamkl dveře, okraje zalepil elektrikářskou páskou. Když se vrátil do ložnice, uvázal si kolem paže kravatu, vzal stříkačku, nahmatal hlavní žílu, šlehl si a započal své vigilie...

A bůh stvořil koks

Strom života

Je to nevýrazná vysoká rostlina s malými bílými květy a není na ní nic zvláštního kromě nezdolné vůle růst a bujet. Když se jí věnuje péče a prostřihává se, bohaté olistění se dá sklízet čtyřikrát do roka. Před objevením Jižní Ameriky byla koka nazývána a uctívána jako *Strom života*. Z dnešního pohledu se toto pojmenování zdá být nepodložené, až smrtelně zavádějící.

Španělští dobyvatelé si v 16. století všimli domorodého zvyku žvýkat listy koky. Tento zvyk se do dnešní doby nezměnil, i dnes si *coquero* vkládá svitek listů do úst stejně jako dřív. Potom svitek prošťouchá klacíkem, který obalil v drti spálených kořenů, rozdrcených lastur, vápna nebo popele, aby se z něj uvolnily alkaloidy obsažené v listech, které přivodí mírné opojení.

Nejprve se *coquero*vy sliny zbarví do zelena a tváře mu znecitliví. Poté začne pociťovat účinky: nemá hlad, i když je jeho žaludek prázdný. Navrací se mu síla, optimismus a energie. Nedostatek kyslíku vysoko v Andách a jeho těžký život se stávají snesitelnějšími.

Koka se dá žvýkat nebo pít jako čaj. Nezdá se, že by byla návyková nebo zdraví nebezpečná, a užívá se jako lék na nemoc z velké nadmořské výšky nebo doplněk nedostatečné stravy, který obsahuje základní živiny a vitamíny. Nebýt jednoho aspektu, dala by se koka stěží považovat za něco víc nežli mírný stimulant srovnatelný s čokoládou nebo kávou. Ale 1 procento kokainu obsažené v každém listu vše mění a z koky se tak stává jedna z nejdražších a nejkontroverznějších komodit na světě.

Stvořitelské mýty

Koka byla v Jižní Americe uctívána tisíce, možná i desetitisíce let. Byla nalezena na pohřebištích z 3. tisíciletí př. n. l. a starověké keramické figurky s vypouklými tvářemi svědčí o neměnnosti tohoto zvyku. Slovo koka je odvozeno z předinckého jazyka kmene Ajmar. Inkové převzali stvořitelské mýty starších kultur a rozvinuli bohatý soubor legend a bájí o smrti a zrození soustředěných kolem koky. V jedné z legend vyraší koka z hrobu ženy, která byla za trest roztrhána na kusy pro svou nespoutanou promiskuitu. Jiný příběh vypráví univerzální příběh o potopě a obnově doplněný o překvapivý zvrát. Bůh Chuno potrestá indiány z Altiplana ničivou bouří, která zničí jejich vlast v džungli. Uprostřed zkázy vyrůstá jedna rostlina koky, a když ji indiáni pozřou, najdou sílu začít nový život.

Koka hrála jak duchovní tak i praktickou úlohu při udržení říše Inků, která v době svého největšího rozmachu (asi 1438–1533) zabírala 75 procent západního pobřeží Jižní Ameriky. Dlážděné cesty umožňovaly rychlou komunikaci prostřednictvím střídajících se poslů, kteří užívali koku, aby vydrželi běh na velké vzdálenosti. Protože Inkové neměli systém písma, k zaznamenání událostí se používalo uzlové písmo *quipu*. Zápisy četli mudrci žvýkající koku.

Vzhledem ke svým anestetickým vlastnostem se koka dávala lidem, kteří měli podstoupit trepanaci nebo měli být obětováni. Boží rostlinu mohli obvykle užívat jen urozené osoby, dvorní věštcí a kněží, kteří obětovali bohům a během náboženských obřadů jejím prostřednictvím vyvolávali duchy. Je otázkou, zdali účastníci povinných shromáždění, kteří koku užívat nesměli, zažívali stejně

povznesené vidiny.

Nechutný zvyk

Na začátku dobývání Nového světa pohlíželi španělští dobyvatelé na žvýkání koky s údivem a odporem. Amerigo Vespucci v roce 1504 poznamenává: „Všichni mají tváře zevnitř nadmuté zelenou rostlinou, kterou neustále jako zvířata přežvykují, takže stěží mohou promluvit, nemohli jsme pochopit jejich tajemství ani účel, pro který takto jednájí.“ Když ve 30. letech 16. století s pomocí evropských zbraní a nemocí s říší Inků skoncovali, Pizarro a jeho oddíly doufali, že by jim tato rostlina mohla přinést zisk jako tržní plodina. Evropané si ji neoblíbili.

Problémem nebyly vlastnosti plodiny, ale její praktické využití. Žvýkání nebylo estetické ani civilizované. Jak můžete dobře vypadat a řádně mluvit se žvancem koky v puse? Navíc její údajné vlastnosti odmítli jako primitivní halucinace, které s realitou nemají nic společného. Když katolická církev, která se snažila potlačit i nejnepatrnější zbytky necivilizovanosti mezi domorodci, zjistila, že z koky neplynou žádné finanční zisky, uvrhla ji do klatby. „Rostlina je modlářství a dílo ďábla a zdá se, že její moc je klamem Zla.“ Záležitost se probírala na Prvním a Druhém koncilu v Limě v letech 1552 a 1569. Během pouhých čtyř let vydal Don Francisco de Toledo, místokrál Peru, proti koce sedmdesát výnosů. Ale ve skutečnosti nebyla koka nikdy *zakázána*, protože indiáni, na kterých závisela těžba stříbra pro Španělsko, bez ní odmítali pracovat. Jako obvykle převážila náboženské ohledy ekonomika. Koka se zdráhavě tolerovala, protože pomáhala indiánům (kteří

nedůvěřovali evropským penězům a koku žádali jako platidlo) snášet smrtící podmínky v dolech. De Toledo zavedl pracovní daň neboli *mita*, v rámci které museli všichni muži ročně odpracovat v dolech čtyři měsíce, a která byla ve svém důsledku jen jinou formou otroctví. Desítky tisíc indiánů zemřely vyčerpáním nebo otravou, přičemž jedinou odměnou za jejich dřinu jim byly listy koky.

Objev

Na rozdíl od jiných plodin Nového světa, jako byly tabák a kakao, Evropané koku až do 18. století úplně ignorovali. Existuje o ní pouze několik zmínek, například báseň Abrahama Cowleyho „Legenda o koce“ nebo popis rostliny od jednoho lékaře ze Sevilly. V roce 1735 přivezl francouzský botanik Joseph de Jussieu pár listů do Muzea národní historie, kde je prozkoumal přírodovědec Karl Linné. Se zpožděním byl druh v roce 1786 klasifikován jako *Erythroxylum coca*.

Výzkumník Alexander von Humboldt při své expedici do Peru v roce 1801 projevil o koku zájem, ale její povzbuzující účinky omylem připsal vápnu, jež bylo součástí směsi, kterou indiáni uchovávali ve svých *iscupuru*. Jistý další Němec tvrdil, že „užívání koky je nejen neškodné, ale může být i velmi prospěšné pro zdraví“. Jiní s ním vášnivě nesouhlasili, a tak se hned od začátku názor veřejnosti na koku a poté i kokain různil.

V 19. století začali vědci izolovat rostlinné sloučeniny na bázi dusíku známé jako alkaloidy, které se zdály mít nekonečné možnosti lékařského a obchodního využití. V roce 1803 byl z opia extrahován morfin, v roce

1829 byly izolovány chinin a kofein, a v roce 1833 nikotin. Bylo jenom otázkou času, kdy bude z koky izolován kokain.

Hlavní překážkou výzkumu byl nedostatek čerstvých listů, protože ty nesnášely přepravu. V roce 1857 požádal chemik Friedrich Wöhler přírodovědce Carla Scherzera plavícího se na lodi *Novara*, aby na své cestě do Jižní Ameriky nasbíral co nejvíce listů koky. Když se o dva roky později Scherzer vrátil se 14 kg materiálu, práce mohla začít. Wöhler pověřil projektem svého nadaného doktoranda Alberta Niemanna, kterému trvalo dva roky, než z koky úspěšně izoloval alkaloid. Ve 26 letech publikoval svou disertační práci *O nové organické bázi v listech koky*, ale zemřel krátce poté, co práci odevzdal. Projekt převzal Wilhelm Lossen a v roce 1863 přišel s chemickým vzorcem kokainu.

Niemannův postup výroby kokainu byl poměrně jednoduchý. Nejdříve nechal listy nasáknout směsí alkoholu a kyseliny sírové. Když tekutinu slil, zůstala mu lepkavá hmota, do které přidal jedlou sodu. Poté směs destiloval éterem, a zbyla mu spousta bílých krystalů. Niemann svůj produkt pojmenoval podobně, jako byly pojmenovány nikotin, morfin a další alkaloidy, tedy koka-in neboli kokain. A tak se zrodila naše droga.

Co to je?

Kokain ($C_{17}H_{21}NO_4$) je krystalický alkaloid. Ve svém pevném skupenství (hydrochlorid) se mele na prášek, míchá se s dalšími látkami a obvykle se šnupe (dá se také užívat orálně, vaginálně, atd.), nebo se rozpustí ve vodě a užívá se nitrožilně. Hydrochlorid kokainu se nedá kouřit,

protože má příliš vysoký tavný bod. Základní forma práškového kokainu je crack, který není bílý, ale spíše nažloutlý až hnědý. Není rozpustný ve vodě a dá se kouřit, protože se vypařuje při 90 °C.

Kokain je stimulans centrálního nervového systému a stejně jako káva potlačuje chuť k jídlu. Působí také jako lokální anestetikum. Stahuje krevní cesty a zvyšuje tělesnou teplotu, krevní tlak a srdeční tep. Působí spíše mírně, a proto lékařům trvalo jistý čas, než přistoupili na myšlenku, že může škodit zdraví a být návykový, a to jak psychicky tak i fyzicky.

Na rozdíl od heroínu, který se málokdy bere příležitostně, jsou někteří lidé schopní užívat kokain rekreačně, aniž by to mělo na jejich život negativní dopad. Ostatní se stávají beznadějně závislí. Nadměrné užívání může vést k infarktu a různým zdravotním problémům. Úmrtí způsobená kokainem jsou vzácná – pokud není kombinován s heroínem pod slangovým výrazem speedball –, ale existují. Kokainový rauš netrvá příliš dlouho – třicet minut, když se šňupe, u cracku je to ještě méně. Důvodem, proč se uživatel cítí dobře, je zablokování některých neurotransmiterů včetně dopaminu, serotoninu a norepinefrinu. Ty se pak nevstřebávají, místo toho se hromadí v nervových synapsích a zaplavují uživatele pocitem energie a pohody. Dopamin je chemická látka, která je nejčastěji spojována s tělesným centrem odměn a v mozku se uvolňuje, když jíme, souložíme anebo bereme drogy. Nadměrné užívání kokainu způsobuje odumírání dopaminových receptorů, a na to, aby fungovaly, jsou třeba stále větší dávky drogy.

Dávný fanoušek

Paolo Mantegazza byl italský lékař, kterého kokové listí nadchlo krátce před tím, než Niemann syntetizoval kokain. V roce 1859 experimentoval s kokou a poté sepsal unešený chvalo zpěv:

Bůh je nespravedlivý, protože učinil člověka neschopným strpět účinky koky po celý život. Raději deset let života s kokou než sto tisíc let bez ní. Zdálo se mi, že jsem se vzdálil z tohoto světa a že jsem uzřel nejpodivuhodnější obrazy nejnádhernějších barev a tvarů, jaké si lze představit.

Mantegazza byl jedním z prvních, kdo věřili, že koka se může stát všelékem vhodným na každou nemoc.

Maturitní ples

Roku 1860 měl kokain premiéru. To je datum, kdy na světovou scénu vkročila Dama Blanca a kdy se začíná psát intimní životopis kokainu.

Na začátku desetiletí začal Heinrich Emanuel Merck v Darmstadtu vyrábět symbolické množství kokainu, asi 50 gramů za rok, dost na to, aby mohl získat obchodní práva. Dnes se zprávy o nových zázračných lécích předávají po světě okamžitě. Ale v 19. století se informace šířily pomalu, a tak kokainu nějakou dobu trvalo, než se stal farmaceutickým trhákem.

Během 70. let začali lékaři po celém světě zkoumat možné využití koky a kokainu – mnozí opomenuli

učinit rozdíl mezi listem a práškem. Skotský lékař Robert Christison testoval účinky kokainu na hladovějících horolezcích a kanadský doktor podával listy koky lacrossovému týmu před utkáním. Oba dospěli k názoru, že kokain a koka se mohou užívat jako posilovač energie. Francouzský doktor podával kokain jako lék na infekce hrtanu. Německý lékař dal bavorským vojákům kokain tajně do pitné vody a zjistil, že droga je učinila odhodlanějšími a ostražitějšími.

V lékařských publikacích se začaly objevovat články o kokainu. V roce 1874 napsal dr. Alexander Bennett příspěvek do *British Medical Journal*, ve kterém představuje kokain jako mírný stimulans, který může být ve větších dávkách jedovatý. Jiný článek v *British Medical Journal* zkoumal listy koky jako prostředek ke zvýšení výkonu. To bylo vyzkoušeno na americkém závodním chodci Edwardu Westonovi, který žvýkal koku po celý 115mílový 24hodinový závod, čímž rozrušil své britské protivníky, kteří ho obvinili z nespravedlivé výhody. Má tu pochybnou čest být prvním člověkem, který uvedl drogy do západní sportovní tradice.

Angelo Mariani (1838–1914)

Angelo Mariani se narodil na Korsice v rodině lékařů a chemiků a v mládí se chemikem i vyučil. Na Korsice nebylo pro mladého přemýšlivého chlapce, který hodně četl, příliš zábavy. Z vyprávění cestovatelů se dozvěděl o rostlině jménem koka, která roste v Jižní Americe a zdá se, že má kouzelné vlastnosti. Jeho zájem o koku přerostl v posedlost.

Za finanční podpory rodičů se Mariani přestěhoval do Paříže, a pročetl všechny dostupné informace o koce. S obtížemi a za velké peníze získal vzorky listů rostoucí v různých nadmořských výškách po celé Jižní Americe. Rozlišoval je podle vůně – jako opravdový odborník na víno měl výjimečně citlivý nos.

Vybral nejlepší vzorky a marinoval je v kvalitním klaretu. Alkaloidy z listů vyluhoval ve víně, a když odfiltroval sedlinu, odhalil neodmyslitelnou hořkost koky. Čistý aperitiv obsahoval jen velmi málo kokainu, ale v játrech se z kokainu a alkoholu stává silná sloučenina: cocaetylen.

Roku 1863 dal do oběhu Vin Mariani a věděl, že vyhrál. Chutnalo to jako kvalitní víno, ale mělo to sílu, která pijákovi dodávala bystrost a energii. Složky nápoje byly zcela legální, ale pouze Mariani znal tajný postup, jak je míchat. Díky novátorskému využití reklamy ovládl trh, aniž by své víno chránil patentem.

Marianiho reklamní kampaň měla globální

měřítka. Přesvědčil pár místních doktorů, aby nápoj ochutnali a dali mu své dobrozdání. Potom rozeslal bedny lahví řadě známých osobností. Průvodní dopis na drahém papíru zmiňoval jeho úctu a dobrou vůli a naznačoval, že by jeho excelence mohla sklenku nápoje shledat blahodárnou a vzpružující, a oddanému obdivovateli Marianimu zaslal podepsanou fotografii. Nevymyslel jen unikátní produkt, ale i personalizovanou podporu od celebrit. Téměř každý, komu napsal, nadšeně odpověděl, pravděpodobně ještě stále pod vlivem Vin Mariani. Na seznamu adresátů byli Anatole Dumas, Jules Verne, Zola, Ibsen, bratři Lumiérové, prezident McKinley, Ulysses S. Grant (víno mu pomohlo dokončit paměti z občanské války), Thomas Edison, Rodin a ruský car. Louis Blériot napsal, že když poprvé letěl přes kanál, zavdával si tohoto vína; Auguste Bertholdi, který právě dokončil stavbu Sochy svobody, prohlásil, že kdyby byl znal tento povzbuzující nápoj, „mohla mít socha výšku několik stovek metrů“. A papež Lev XIII. se nápojem cítil natolik povznesený, že jeho objeviteli zaslal papežskou zlatou medaili. Vin Mariani zaznamenalo okamžitý mezinárodní úspěch a rychle se prodávalo nejen ve Francii a dalších evropských zemích, ale i v USA. Mariani mezitím nechal vložit do novin jako přílohu podepsané fotografie. Vydal je v luxusní výpravě ve třinácti svazcích. Jeden soubor věnoval královně Viktorii, která byla zasláním knih velmi potěšena a uvedla, že si jich považuje „jako nejcennějších výtisků své sbírky“.

Mariani, chemik-vynálezce a průkopník reklamy, se stal milionářem. Ostatní rychle následovali a v 90. letech 19. století existovalo na trhu devatenáct konkurenčních vín z koky. Staly se palivem pro něžně předoucí motor Belle Époque.

Doprava

Koka byla senzační zboží, ale přeprava listů do USA a Evropy byla noční můra. Cestou se často zásilky proměnily ve smradlavý kompost. Lepší by bývalo převážet čistý kokain než balíky listů koky. V roce 1885 navštívil chemik Henry Hurd Rusby Bolívii, a hned jak ve své laboratoři poprvé zapálil oheň, vymyslel, jak na to. Podle Niemannova vytvořil Rusby pastu z koky, známou jako *pasta básica* (základní pasta, surový kokain), kterou místní obyvatelstvo dodnes míchá s tabákem a kouří. Rusbyho pasta ukončila problém přepravy a do roku 1906 vznikly v Jižní Americe a zvláště v Peru tucty továren chrlicích surový kokain. Němečtí chemici vyvinuli postup, díky kterému se síla produktu zdvojnásobila. V důsledku toho se kokain v USA a Evropě stal levným a snadno dosažitelným. V Německu klesla cena na 1 marku za gram. Zboží se rychle prodávalo, ale rostoucí poptávka se nemohla vyrovnat nabídce. Brzy byl kokainu na trhu nadbytek.

Vzestup

Do konce 19. století čítala nabídka v Americe více jak 2 500 patentovaných přípravků, léků a povzbuzujících nápojů.

Trh značkových léčiv byl ohromný a prakticky neregulovaný, a v tomto prostředí se nové zázračné droze skvěle dařilo. Kokain se prodával přes pult, buď v čisté podobě, anebo ve vodním roztoku. Stal se vyhledávaným prostředkem pro léčbu astmatu, alkoholismu, nachlazení, dávivého kašle, úplavice, hemeroidů, neuralgie, mořské nemoci, zanícených bradavek, vaginismu, syfilidy a také závislosti na opiu a morfiu. Byl považován za prevenci proti ženské masturbaci, protože působil necitlivost poštvěváčku. Herman Knapp, německo-americký oční lékař, který napsal knihu s názvem *Kokain a jeho užití v oftalmologii a obecné chirurgii*, si píchal kokain do penisu s přepokládaným chladivým účinkem.

Trh s kokainem ovládly dvě farmaceutické společnosti, německý Merk a americký Parke-Davis. Zvláště dominoval Merk, který až do 1. světové války působil jako hlavní globální dodavatel kokainu. Parke-Davis využíval novátorské marketingové techniky, když prodával zakázkové sady s injekční stříkačkou. Založil lékařský časopis *Therapeutic Gazette*, který vychvaloval dobrodiní kokainu, a vydal o droze příručku, kterou schválila Americká asociace pro prevenci senné rýmy. Během jediného roku publikoval *New York Medical Journal* dvacet sedm článků o kokainu, všechny v pozitivním duchu.

Portrét: Sigmund Freud (1856–1939)

I když se doslovné interpretace Freudových psychoanalytických teorií již nedají použít, je mimo pochybnost, že jeho myšlenky revolučním způsobem změnily společenské vědy a způsob, jakým přistupujeme k lidské psyché. Pro kulturní modernismus je důležité, že Freud vytvořil teorii Já, které je spíše fragmentární než celistvé, a které zahrnuje superego, ego a id. Obrátil se zády k osvícenecké víře v rozum a pokrok a dokazoval, že civilizace je založena na touze – anebo alespoň na interakci sexuality a jejího potlačování – a tyto temné sklony vždy číhají pod povrchem.

Freudova pověst se pohybovala mezi zbožněním a démonizací společně s mnoha populárními kulturními karikaturami strohého vousatého vědátora v třídílném obleku, s cvikrem, svírajícího doutník a rozprávějícího o sexu. Mimo povšimnutí často zůstává skutečnost, že po dvanáct let (1884–96), a možná i déle, byl závislý na kokainu.

Freudovi rodiče přišli do Vídně z Ukrajiny s velkou vlnou židovské migrace z východní Evropy, která v polovině 19. století plnila ghetta západních velkoměst.

Sigmund byl prvním z osmi dětí a rodina bojovala o přežití v antisemitistickém prostředí. Za těchto tísnivých okolností se mladý introvert přihlásil ke studiu medicíny, a když mu bylo 26 let, byl přijat do Vídeňské všeobecné nemocnice. V roce 1882 se Freud seznámil a brzy i zasnoubil s Marthou Bernaysovou, pocházející ze středostavovské židovské rodiny, která bydlela nedaleko Hamburku. Protože neměl žádné jmění ani perspektivní zaměstnání, její rodiče svazek odmítli. Během následujících čtyř let se stýkali spíše prostřednictvím korespondence než osobně.

Freud toužil po finanční nezávislosti, aby se mohl oženit s Marthou a naplnit své vrozené nadání. Řešením těchto problémů by možná mohla být nová neprozkoumaná droga – kokain. „Trochu si obstarám a vyzkouším ho v případech srdečních slabostí a nervového vyčerpání... nepotřebujeme více než jednu takovou šťastnou náhodu, abychom mohli začít přemýšlet o pořízení domu,“ psal Marthě.

Freud se začal hluboce zajímat o kokain v roce 1884, když pečlivě studoval knihy o koce a časopisy naznačující široké lékařské využití kokainu – zvláště ho zaujal článek v *Therapeutic Gazette*, který obsahoval tezi, že kokain by mohl léčit závislost na morfiu. Navzdory vysokým nákladům nakoupil kokain od Mercka a začal jej na sobě zkoušet. Okamžitě si byl jist, že výsledky budou skvělé – připadalo mu jisté, že kokain zlepšuje náladu, odstraňuje trávicí potíže a zvyšuje libido; dal ho svým nejbližším a nejdražším včetně svých sester a Marthy, aby „byla silnější a dostala do tváří barvu“. Teď byla ta správná chvíle vyzkoušet ho na opravdu závislých osobách. Dr. Fleischl-Marxov byl šikovný a talentovaný mladý doktor, dokud jeho kariéru nepřerušila nešťastná událost. Při pitvě

se řízl do palce, a ten musel být amputován, jelikož se zranění zanítilo. Pokračující růst nervových zakončení mu působil mučivou bolest, kterou se snažil potlačit morfiem. Dávkování, které si sám určil, bylo příliš vysoké a on se stal závislým. V květnu 1884 Freud Fleischl-Marxova oslovil a svému příteli a kolegovi oznámil, že lékem na jeho potíže s morfiem by mohl být kokain. Fleischl-Marxov se zprávy chytil „jako tonoucí stébla“ a novou medicínu ochotně vyzkoušel. Když Freud upozoroval známky zlepšení, předložil svůj nález v rámci přednášky pro Psychiatrickou společnost ve Vídni, ve které tvrdil, že kokain zlepšil Fleischl-Marxovův stav, aniž by mu způsobil návyk.

Opak byl pravdou a v dubnu 1885 užíval Fleischl-Marxov více než gram za den a kombinoval kokain s morfiem. Brzy se u něj začaly projevovat klasické projevy otravy kokainem: mdloby, nespavost a křeče doprovázené pocity, že mu po těle lezou hmyz a hadi. Celé hodiny se jich snažil zbavit špičkou jehly. Fleischl-Marxov zůstal na kokainu a morfiu závislý až do své smrti roku 1891.

Po zbytek života měl Freud fotografii svého tragicky zesnulého přítele u postele – možná jako projev lítosti nad tím, že na svět přivedl jednoho z prvních závislých na kokainu. Přesto v té době soukromě i veřejně odmítal připustit, že kokain může mít i jiné než příznivé účinky. V létě 1884 napsal dlouhé pojednání o historii kokainu „Über Coca“ („O koce“), jehož součástí byly výsledky na sobě prováděných testů a objasnění vlastní teorie o kokainu jako léku na morfiovou závislost. „Über Coca“ byla Freudovou první vědeckou publikací a povzbudila jej, aby napsal další články o kokainu, z nichž některé mají podezřele horečnatý styl.

V zimě 1884 a na jaře 1885 získal Freud

ohledně svého výzkumu kokainu jistotu, a výsledky zveřejnil v několika prestižních časopisech. Zdálo se, že má zaručené místo v historických análech, dokud s kokainem nezačal experimentovat jeho kolega dr. Carl Keller, kterého Freud s drogou seznámil. Zjistil, že je to ideální anestetikum při operacích šedého zákalu. Keller o tomto objevu publikoval pojednání, jež mu přineslo mezinárodní uznání. Freud nikdy zcela nepřekonal zlobu a za důvod, že objev neučinil on, pokládal dlouhou dovolenou s Marthou. Martha byla častým terčem Freudových nálad způsobených kokainem a příjemcem maniakálních dopisů, jako byl tento z června 1884:

Běda tobě, má princezničko, až přijedu. Zlíbám tě do ruda a nakrmím tě do baculata. A jestli budeš odporovat, uvidíš, kdo je silnější, zdali ty, křehká dívka, co málo jí, anebo veliký divoch s kokainem v těle.

V letech 1885 a 1886 užíval Freud kokain častěji a zvýšil dávku. Když v Paříži pracoval s neurologem Charcotem, bral kokain, aby překonal ostych a učinil svou společenskou a profesionální situaci snesitelnější. Marthě o tom psal:

(Charcot) mě pozval k sobě domů. Umíš si asi představit mé obavy... a zadostiučinění. Bílá kravata a rukavice, dokonce i čistá košile, pečlivě učesané mé poslední zbytky vlasů, a tak dále. Trocha kokainu na rozvázání jazyka... Jak vidíš, nevedu si vůbec špatně.

Od roku 1877 vedl Freud bohatou korespondenci a

udržoval blízký vztah s mladým lékařem Wilhelmem Fliessem, specializovaným otorinolaryngologem, jehož „teorie nasálního reflexu“ předpokládala, že nos je mikrokosmos celého zbývajícího těla, a tudíž je zodpovědný za mentální i fyzické zdraví. Napsal knihu s názvem *Vztah mezi nosem a ženskými pohlavními orgány*.

Freud se na Fliesse obrátil samozřejmě kvůli potížím s nosem. Nestřídmé šňupání kokainu způsobilo ucpání nasálních průchodů a Fliess vypaloval postižená místa rozžhaveným kovovým nástrojem. Freud si Fliessovi stěžoval na další příznaky pravděpodobně způsobené kokainem, jako například „srdeční nedostatečnost..., těžkou arytmií, nepolevující tenzi, tlak, pálení v krajině srdeční, vystřelující bolest v levé paži...“ Fliess doporučil brát více kokainu a přestat kouřit doutníky.

Freud i v roce 1895 věřil, že braním kokainu se dá ulevit i neurotickým a psychosomatickým obtížím. Předepsal drogu utrápené mladé ženě Emmě Ecksteinové, u níž se následně vyvinulo „rozsáhlé odumírání nosní sliznicové membrány“, které bylo třeba léčit. Operaci jejího nosu (stejně jako Freudova) prováděl Fliess, který jí předtím, než na její zranění aplikoval kokain, vsunul do nosních dírek velký gázový tampon, aby zastavil krvácení. Vše šlo podle plánu.

Měsíc po operaci byl k jejímu lůžku narychlo přivolán Freud. Měla hrozné bolesti, a jak se ukázalo, Fliess jí omylem nechal v nose gázu, která způsobila infekci. Freud popisuje okamžik, kdy se na to přišlo: „Než měl kdokoliv z nás čas přemýšlet, bylo z dutiny odstraněno nejméně půl metru gázy. Hned potom přišla záplava krve. Pacientka zbledla a ztratila puls...“ Fliess operaci zpackal a Emmu skoro zabil. Tato událost Freuda znechutila a dlouhá

léta mu naháněla hrůzu.

Během celé první poloviny 90. let psal Freud střídavě zlehčující a úzkostlivé dopisy o své konzumaci kokainu, někdy jak se cítí neuvěřitelně dobře, a jindy jak mu puchne nos a teče mu z něj hnis. Nakonec došel k závěru, že droga je škodlivá a vysoce návyková, „pokud se bere přes míru“. Přerušil přátelství s Fliessem a na podzim roku 1896 napsal, že „nepříjemný kontakt s kokainem byl zcela přerušen“. Nicméně existují důkazy, že Freud bral kokain déle, než byl ochotný připustit. V pozdějších letech se Freud svým vztahem k droze, která ho zradila, příliš nepyšnil. K této epizodě svého života se nikdy nevracel, jako by to byl milostný vztah s nevěrnou ženou – určitě dělal co mohl, aby zatajil jakékoliv svědectví o této mesalianci.

Portrét: William Halsted (1852–1922)

Otec Williama Halsteda vedl velkou pojišťovací společnost. Jeho matka – s vlastním jménem a jistým způsobem impozantní – zaměstnávala vychovatele a chlapce poslala do školy, hned jak to bylo možné.

Mladý Halsted byl od přírody nadaný, ale vzpurný. Ze školy poprvé utekl, když mu bylo jedenáct, a v Andoveru se učení zjevně nevěnoval. Když v šestnácti skončil, přísný otec ho zavřel doma za dozoru učitelů, kteří ho připravovali na studium v Yale, kam nastoupil v roce 1874.

Tam se vyznamenal spíše na sportovištích než v učebnách, byl kapitánem baseballového týmu, členem gymnastického a veslařského družstva. Byl skvělým

atletem díky své rychlosti a tělesné stavbě. Vedle toho byl i pohledný, oblíbený a společenský. Halsted byl přijat na medicínu v Yale (otec byl členem správní rady), kde se specializoval na anatomii. Poté odešel na dva roky studovat do Vídně. Ve stejné době jako Halsted pracoval ve Vídeňské obecné nemocnici i Freud, ale neexistuje žádný důkaz, že by se ti dva setkali. Po návratu do New Yorku si Halsted založil vlastní praxi. Mezi bohatou klientelou měl skvělou pověst, a tak úspěch přišel téměř okamžitě. Na začátku kariéry navíc učinil zásadní objev, že okysličená lidská krev se dá prostřednictvím transfuze vpravit do pacientovy tepny, čímž se kompenzuje ztráta krve. V roce 1884 bylo Halstedovi třicet dva let a byl na vrcholu své profesní kariéry. V říjnu toho roku si koupil trochu kokainu, poté co si přečetl o jeho anestetických vlastnostech. Stejně jako Freud chtěl jeho účinky vyzkoušet sám na sobě, bez ohledu na následky. V té době velmi intenzivně pracoval, sloužil v pěti nemocnicích jako chirurg a přednášel vlastním studentům. Během této náročné činnosti se pustil do studia kokainu, přičemž míchal drogu s vodou z kohoutku a píchal si ji do svalu a později do hlavní žíly. Kokain měl na Halsteda povzbuzující účinek a on bez obtíží získal pro svůj výzkum mnohé ze svých studentů. Brzy začali drogu používat i při jiných příležitostech, ať již společenských nebo k boji s únavou. Z výzkumné skupiny se stalo bratrstvo uživatelů kokainu, a u mnohých z nich se vyvinula závislost. Následovalo několik obětí a zničených kariér; řada z nich zemřela v mládí.

William Welch, Halstedův dobrý přítel a nadřizený chirurg, v tom čase kokain nebral. Pevné pouto mezi těmito dvěma muži mohlo a nemuselo být sexuální, ale Welch se vždy ke svému rychle upadajícímu příteli

choval oddaně.

Halsted zhubl, ztratil svalovou hmotu i barvu. Kdysi příjemné vystupování se proměnilo v nevrlost. Stáhl se do ústraní a choval se nepředvídatelně. Poté, co provedl předoperační vyšetření u zraněného pacienta, rychle opustil nemocnici Bellevue a zmizel na několikátýdenní kokainový tah.

Welch navrhl dlouhý výlet po moři doplněný postupným omezováním konzumace. Pojede také, aby kontroloval denní dávky. Nalodili se na škuner a chvíli šlo vše podle plánu, ale když se dostali do Karibiku, Halsted žádal víc. Nervózní a neschopný odpočinku vyčkal chvíle, kdy všichni v podpalubí spali, vkradl se do kapitánské kabiny, aby se vlámal do lékárničky. Když se loď vrátila do New Yorku, zásoby na palubě byly dávno vyčerpané a Halsted se nacházel ve stavu zhroucení, třásl se, byl rozčilený a paranoidní. Rozhodně se nemohl vrátit do práce. Hluboce znepokojený Welch mu řekl, že si zničí život i kariéru, pokud se nenechá zavřít v psychiatrické léčebně a nepodstoupí adekvátní léčbu. Nabídl mu odměnu – jakmile bude čistý, může se k němu přidat na Lékařské škole Johnse Hopkinse, kde byl Welch jmenován děkanem.

Halsted požádal o nějaký čas na rozmyšlenou, absolvoval poslední velkolepý kokainový flám a potom, bledý a roztřesený, nastoupil pod jménem William Stewart do Butlerovy nemocnice v Providence na Rhode Island. V té době se šílenství i závislost považovaly za neléčitelné. Závislost znamenala i ostudu, neboť byla chápána jako charakterová vada. A žádná skutečná terapie neexistovala. Ale Halstedovi se dostalo soukromé péče, pozornosti a pravidelných pohovorů se sympatickým lékařem. Dodržoval vyváženou dietu, každý den cvičil a jezdil na koni po

rozlehlých pozemcích patřících k nemocnici. Užíval chloralhydrát a bromid, i když ty mu v jeho nespavosti nepomohly. Mučila ho nervozita a silná úzkost, které se objevovaly v každé bdělé chvíli. Pro uklidnění mu podávali morfiium. To potlačovalo touhu po kokainu, ale ihned způsobilo další závislost.

Po šesti měsících se Halsted z Butlerovy nemocnice odhlásil a nastoupil k Welschovi, s nímž sdílel zařízený byt. V roce 1892 byl jmenován primářem chirurgie a pokračoval jako jeden z největších chirurgů své generace.

Jako lékař byl Halsted v mnohém první. Jako první provedl úplnou amputaci prsu, jako první trval na používání latexových rukavic v rámci antiseptické prevence. Pod jeho vedením museli lékaři a sestry nosit roušky a pokrývky hlavy a vymyslel další strategie, jak ochránit operační sály před mikroby. Výsledkem byla nižší úmrtnost i infekční nákaza mezi pacienty. Rány zašíval nití nebo hedvábím namísto ovčího střívka, a ty se hojily mnohem rychleji; na rozdíl od jiných doktorů prováděl řezy do lidské tkáně se zvláštní pečlivostí. Halsted propagoval lokální anestézii a byl odborník na léčbu zranění.

Dosažené úspěchy ho šťastným neučinily ani ho nezbavily jeho běsů způsobených užíváním drog. Stal se z něj uzavřený a podezřívavý misantrop, který se neuměl podívat druhému do očí. Nezůstal žádný šarm, ani stopa po bývalém extrovertovi a okouzlujícím muži. Vzal si jednu ze sester, ale doma bydleli každý v jiném patře. Přednášel, ale začal méně operovat. Někdy nepřišel vůbec do práce. Udělal si dlouhou letní dovolenou v Evropě a pobýval inkognito v různých hotelích. Z nemocnice odcházel každý den v 16.30 a nikdo ho již potom nesměl

rušit, až zase ráno v práci, pokud tam došel. Halsted, silný kuřák, zůstal závislý jak na morfiu, tak i na kokainu až do své smrti roku 1922, kdy mu bylo sedmdesát let.

Portrét: Sherlock Holmes

Že byl Sherlock Holmes kokainový nadšenec, je matoucí pro dobový obrázek starého dobrého detektiva sedícího v županu v křesle a rozmlouvajícího se svým věrným Watsonem, který se mu krčí u nohou. Ve skutečnosti psal Conan Doyle podrobněji o Holmesově návyku jen dvakrát, ve *Znamení čtyř* (1890) a ve *Skandálu v Čechách* (1891).

Holmes se utíká ke kokainu, když nemá co na práci, protože nenávidí nudu a potřebuje „duševní vzpruhu“. Ve *Znamení čtyř* mu nejde práce od ruky a Watson nesouhlasně poznamená, že Holmes již několik měsíců bere kokain třikrát až čtyřikrát denně. Watson kokain neschvaluje a varuje Holmesa, že mu může zničit mozek. „Proč byste, kvůli pouhé pomíjivé radosti, riskoval ztrátu toho skvělého nadání, kterým jste byl obdařen?“

Jako obvykle mu Holmes příliš sluchu nedopřává. Kokain skladuje příhodně v marocké skříňce a teatrálně si píchá 7procentní roztok.

Sir Arthur Conan Doyle studoval na lékaře v Edinburghu u Roberta Christisona, toho doktora, který testoval listy koky na horolezcích a psal o svých pokusech do *British Medical Journal*. V roce 1890 studoval Doyle oftalmologii na univerzitě ve Vídni, kde se s užíváním kokainu v oční chirurgii začínalo. Proto by měl působení kokainu znát, a ne psát o „otupělosti z drogy“ jako ve *Skandálu v Čechách*, kde zřejmě zaměnil kokain s opiem. Doyle psal rychle a ne vždy si ověřoval fakta. Chybu napravil v pozdějších knihách, když Watson mluví o kokainu jako o „umělém stimulu“. Původně měl možná Doyle v úmyslu obdařit Holmese zlozvykem brát drogy, aby zdůraznil jeho bohémství. Ale jak končilo 19. století a pověst kokainu se zhoršovala, zřejmě se rozhodl, že nejlepší bude Holmese z jeho závislosti vyléčit a ponechat mu jen řešení záhad. Do roku 1904 se Holmes díky Watsonovi zbavil svého návyku nadobro. O kokainu již není ani zmínka, i když Doyle psal detektivky dalších dvacet let.

Portrét: Coca-cola

Původní tajný recept na coca-colu vymyslel dr. John Pemberton, veterán konfederačních vojsk závislý na morfiu, který toužil vydělat velké peníze. Na trh dodával nápoj zvaný „French Wine Cola“, který se téměř nelišil od Vin Mariani, ale když byla v Georgii v okrese Fulton roku 1886 uzákoněna prohibice, musel změnit taktiku. Využil módu sífónových lahví, odstranil alkohol a z nápoje vytvořil

sirup, který se měl míchat se sodou. Svůj lektvar začal prodávat v lékárně u Jakoba v Atlantě.

Aktivními složkami jeho coca-coly byly kofein z ořechů kola a výtažek z listů koky, které se sklízely v Bolívii a Peru. Pembertonův recept uváděl 140 gramů listů na 3,7 litru sirupu, tedy 9 miligramů kokainu na sklenici. To už je docela dávka. Krátce poté se v časopisu *Atlanta Journal* rozběhla reklama a uváděné vlastnosti nového životabudiče byly ohromující: léčil špatné zažívání, nervové vyčerpání, migrénu, impotenci a závislost na morfiu – v tom čase běžné trápení.

Coca-cola chvíli trvalo, než prorazila, a tak netrpělivý Pemberton prodal práva na výrobu nedostudovanému doktorovi Asa Grigs Candlerovi za zdánlivě přemrštěnou cenu 2 300 dolarů, což se ale ukázalo jako hrubý obchodnický omyl. Když Candler za třicet osm let zemřel, Coca-cola měla hodnotu 50 milionů dolarů a stávala se symbolem amerického kapitalismu podobně jako McDonald's. Poprvé se stáčená coca-cola prodávala roku 1884, i když typický tvar láhve se objevil až v roce 1910. Expanze společnosti nebyla bezproblémová vzhledem ke kampani, kterou vedl Harvey Washington

Wiley, a jedné části Zákona o čistotě potravin a léků (viz dále), který požadoval uvedení složek nápoje. S ohledem na tento zákon zaměnila společnost čerstvé listy koky za „vyluhované“. V nápoji zůstalo pouze stopové množství kokainu, ale chuť coca-coly se již na jazyku národa usadila a značka byla zachráněna. Další drobné potíže pro Coca-colu nastaly, když byla společnost žalována za klamavou reklamu, protože nápoj již neobsahoval kokain. Po dlouhé soudní bitvě společnost vyhrála a napříště již zuřivě chránila tajemství složení a výroby. Má se za to, že listy koky používá kvůli chuti dodnes, a že Stepan Chemicals dováží každý rok 175 000 kg listů předem zbavených kokainu. Také existují dohady, že Coca-cola byla ve 30. letech 20. století vyňata z legislativy týkající se omamných látek výměnou za to, že bude vládního zmocněnce pro narkotika Aslingera plně informovat o obchodech s kokou a výrobě kokainu v Jižní Americe. Klíčem k legendě o coca-cole je stále tajemství jejího receptu, který vymyslel dr. Pemberton. Říká se, že tajemství znají pouze dva členové vedení firmy, každý z nich polovinu. V roce 2011 uvedl rozhlasový pořad *This American Life*, že tajemství odhalily noviny již v roce 1979, a že se recept shoduje s receptem zapsaným v Pembertonově deníku. Kokainové fámy, pravděpodobně ničím nepodložené, kolují dodnes.

Protiopatření

Na přelomu století se v USA názory na kokain změnily. Negativní působení bylo oficiálně zdokumentováno a existoval vysoký počet závislých, z nichž mnozí byli lékaři a zubaři se snadným přístupem k droze. Ještě více

pobuřovalo tehdejší mravy, že závislími se stávaly i jejich manželky. Další příčinou rozruchu kolem kokainu bylo reformní úsilí, které zaplavilo zemi a díky Prohibiční straně nabíralo na síle. Než tato strana dosáhla historického vítězství přijetím Volsteadova zákona v roce 1919, pozvedla meč v boji proti drogám, hlavně opiu, a patentovému průmyslu.

Do patentového průmyslu se pustila široká koalice. Bojovnice za umírněnost se zuřivě snažily dokázat, že jeho právní nároky jsou podvodné, a že do zdánlivě neškodných výrobků se dostaly nebezpečné přísady. Někteří novináři, včetně Edwarda Boka z *Ladies' Home Journal* a Samuela Hopkinse Adamse z *Collier's Weekly*, zahájili intenzivní kampaň proti neetické povaze tohoto průmyslu.

Vášnivý protidrogový horlivec Harvey Washington Wiley protlačil Kongresem Zákon o čistotě potravin a léků, který roku 1906 podepsal prezident Roosevelt. Legislativa zavazovala výrobce, aby na obalu uváděli seznam položek, ze kterých se jejich „lék“ skládá. Výrobci vín z koky, posilujících nápojů a tonik přestali v odvětví podnikat a třetina výrobků na bázi koky nebo kokainu byla stažena z trhu. Jelikož se ale čistý hydrochlorid kokainu i nadále prodával v lékárnách, záměr zákona, tedy omezit závislost, nevyšel. Přesto zákon znamenal milník: signalizoval konec neregulované výroby a rostoucí chuť americké vlády nařizovat a zakazovat.

Strýček Sam to ví nejlépe

Morální zápal amerických misionářů násobený snahou USA

oslabit britský vliv v Indii a Číně podnítil americkou vládu, aby zorganizovala sérii mezinárodních konferencí o omamných látkách s jasným cílem ukončit obchod s opiem. V roce 1909 prezident Theodor Roosevelt podpořil Opiovou komisi vzniklou na konferenci v Šanghaji, jež sestávala z třinácti států, které se neúspěšně pokusily učinit přítrž mezinárodnímu obchodu s opiem.

Prezident William Taft, který byl tak tlustý, že v den inaugurace zůstal zaklíněný ve vaně, by býval mohl ocenit kokain jako dobrý prostředek k potlačení chuti k jídlu. Namísto toho byl přesvědčený, že v Americe není nebezpečnější drogy, a v roce 1912 zorganizoval další konferenci, která se konala v Haagu. Třicet čtyři účastnických zemí s velice různorodými zájmy bylo pouze požádáno, „aby věnovaly nejvyšší úsilí kontrole drogového průmyslu“. Pochopitelně, že signatáři jako například Německo nepřekypovali ochotou dát sbohem lukrativnímu obchodu, když v zemích, které se konference neúčastnily, běžel obchod vesele dál. Mezinárodní opiová úmluva z roku 1912 odhalila, jak je obtížné dosáhnout společné rezoluce o omamných látkách, natož ji prosadit celosvětově. Nic se nezměnilo, ale bylo zřejmé, že dalším krokem musí být nastavení pravidel, a že Amerika bude dělat vlastní drogovou politiku.

Portrét: Hamilton Wright (1867–1917)

Prezident Taft si jako svého komisaře pro boj s opiem vybral notorického ožralu dr. Hamiltona Wrighta. Ten se mimo jiné zaměřil i na domácí konzumaci kokainu, přičemž jako hlavní zbraň používal zastrašování tím, co kokain s

člověkem, a hlavně s černochem, dělá. V roce 1910 informoval kongresový výbor, že „kokain je přímým impulsem k znásilňování páchanému negry na Jihu i v dalších oblastech země“.

Wrightova kampaň se na první pohled mýjela s realitou, ale smyšlenek se nadšeně chopila média, a mezi bílými se začala šířit hysterie. Vyvolat rasismus nedalo zvláště na Jihu žádnou práci, ale ani Sever nebyl díky rostoucí migraci imunní. Kokain se dával černým dělníkům v New Orleans stejně jako pracujícím na plantážích, aby z nich zaměstnavatelé vymáčkli co nejvíce pracovních hodin. Mnozí se pravděpodobně stali závislími. Wright měl přístup k vědeckým publikacím významných lékařů, kteří tvrdili, že kokain mění fyziologii černochoů, zvyšuje jejich sexuální nenasytnost a snižuje práh bolesti. Hamilton Wright přiléval olej do ohně zprávami o „negrech poblázněných kokainem“, co vlivem drogy ztrácejí veškerou rozvahu, brutálně a bez rozmyslu napadají a znásilňují bílé ženy. Oblíbeným tvrzením bylo, že kokain dává černochoům nadlidskou sílu a činí je nezvladatelnými. Dr. Edward Huntington Williams využíval *New York Times* pro své protikokainové traktáty, když psal: „Kulky vpálené do životně důležitých částí, jež by zdravého člověka vyřídily, tomuto ničemovi neublíží... Jakmile si negr přivodí návyk, je nenapravitelný. Jedinou metodou, jak mu zabránit v braní drog, je uvěznění. A i toto řešení je pouze provizorní, neboť po propuštění se k drogám neomylně navrácí.“

Takové cílené vyvolávání paniky usnadnilo v roce 1914 přijetí Harrisonova zákona, aniž by si toho média nebo veřejnost pozorněji všimly. Právě vypukla 1. světová válka a lidé měli jiné starosti. Jednalo se však o klíčovou část legislativy, která zahájila kriminalizaci drog v USA. A

vždy když Spojené státy začaly jednat, svět následoval jejich příkladu.

Harrisonův zákon

Deklarovaným záměrem Harrisonova zákona o zdanění narkotik nebylo zakázat kokain (který se chybně řadil mezi narkotika), opium a další drogy, ale zdanit je. Tyto právní předpisy představovaly fiskální opatření učinit z drog zdroj vládních příjmů, a „uvalit zvláštní daň na všechny osoby, které vyrábějí, dovážejí, zpracovávají, míchají, nabízejí, prodávají anebo rozdávají opium nebo listy koky, jejich soli, deriváty nebo přípravky, anebo tak činí z jiných důvodů“.

Dle zákona se mohli za roční jednodolarový poplatek zaregistrovat pouze lékaři nebo oprávněné lékařské společnosti, všichni ostatní měli zákaz jakékoliv distribuce drog. Registrace umožňovala oprávněným lékařům předepisovat drogy k léčebným účelům – například kokain se mohl používat jako anestetikum – ale neumožňovala jim léčit závislost. Jelikož zákon neuznával závislost jako nemoc, závislí a rekreační uživatelé se nyní ocitli mimo zákon a byli nuceni shánět dávky na černém trhu. Zákon, jehož záměrem bylo vytvořit progresivní normy k monitorování neorganizovaného průmyslu, nakonec posílal osoby závislé na drogách a lékaře, kteří se je pokoušeli léčit, do vězení. Rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1919 a série soudních případů zákon posílily a z nominální daně se stala plnohodnotná protidrogová zákonná norma. Do budoucna mělo být užívání drog trestným činem.

V průběhu 20. let se rychle rozvíjel zločinný